05.05.2025

Kirjallisen lausunnon pyyntö sivistysvaliokunnalta / VNS 2/2025 vp: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029

Helsingin yliopiston lausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026-2029

Helsingin yliopisto kiittää Sivistysvaliokuntaa pyynnöstä lausua valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029 valiokunnan toimialan osalta.

Korkeakoulujen perusrahoitukseen kohdistuvat pysyvät leikkaukset vaarantavat koulutuksen laadun ja yliopistojen pitkäjänteiset toimintaedellytykset. Samaan aikaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan kohdennetut lisäpanostukset ovat tervetulleita, mutta eivät korvaa opetuksen ja tutkimuksen perustaa rapauttavia leikkauksia. Toimintaympäristön ja rahoituksen ennakoitavuus, alueellisen koulutustarpeen huomioiminen ja tutkimuksen laatuun perustuva rahanjako ovat keskeisiä edellytyksiä kansallisten osaamistavoitteiden saavuttamiselle.

Leikkaukset korkeakoulujen rahoitukseen

Yliopistojen rahoitusmomenttiin ollaan tekemässä 35,8 miljoonan euron pysyvä leikkausta. Tämän lisäksi korkeakoulujen perusrahoitusta vähennetään 30 miljoonalla eurolla vuonna 2026, 20 miljoonalla eurolla vuonna 2027 ja 15 miljoonalla eurolla vuodesta 2028 alkaen. Nämä perusrahoitukseen tehtävät leikkaukset tulevat heikentämään yliopistojen toimintaedellytyksiä useammalla tavalla, niin koulutuksen kuin tutkimuksenkin osalta.

Perusrahoitukseen tehdyt leikkaukset laittavat yliopistot etsimään keinoja talouden tasapainottamiseksi tilanteessa, jossa aiemmat mittavat leikkaukset yliopistojen rahoitukseen haastavat toimintaa edelleen. Viimeisen 10 vuoden aikana Helsingin yliopiston saaman perusrahoituksen reaalinen arvo on laskenut lähemmäs neljänneksellä eli noin 100 miljoonaa euroa. Koulutuksen järjestämisen tehokkuuteen, henkilöstösuunnitteluun ja tilojen optimaaliseen käyttöön on tehty jo aiemmin muutoksia resurssien pienentämisen seurauksena. Samanaikaisesti korkeakoulut ovat sitoutuneet huomattaviin aloituspaikkalisäyksiin nykyisen kehyksen puitteissa, eli ilman lisärahoitusta.

Yliopistot tekevät siis jo nyt aiempaa enemmän vähemmällä rahoituksella. Yliopistojen rehtorineuvosto Unifin mukaan yliopistojen perusrahoitus on vähentynyt 12,6 % vuosien 2013–2023 välillä, kun samanaikaisesti tutkintojen määrä on kasvanut 12,5 %, opiskelijamäärä 36,2 % ja vertaisarvioitujen tieteellisten artikkelien ja kirjojen määrä 8,7 %.

Helsingin yliopisto, PL 3 (Fabianinkatu 33), 00014 Helsingin yliopisto
Puhelin 02941 911, www.helsinki.fi
Helsingfors universitet, PB 3 (Fabiansgatan 33), FI-00014 Helsingfors universitet
Telefon +358 2941 911, www.helsinki.fi/sv
University of Helsinki, P.O. Box 3 (Fabianinkatu 33), FI-00014 University of Helsinki
Telephone +358 2941 911, www.helsinki.fi/en

Uudet leikkaukset ovat selkeä riski etenkin koulutuksen laadulle, mutta myös hallituksen tavoitteelle, että 50 % nuorista olisi korkeasti koulutettuja. Lisäksi leikkaukset perusrahoitukseen vaikuttavat kansallisen TKI-tavoitteen saavuttamiseen – yliopistojen rahoituksesta T&K:n osuus on laskennallisesti noin 40 %. Perusrahoituksen leikkaukset heijastuvat siis valtion T&K-investointeihin. Leikkausten jakaantuminen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kesken sekä niiden tarkka jaksotus ja kohdennus on julkisen talouden suunnitelmassa jätetty auki, joten tarkempi kommentointi on mahdotonta. Tärkeää on, että lakisääteinen yliopistoindeksi on voimassa.

Lisäykset korkeakoulujen rahoitukseen

Julkisen talouden suunnitelmassa on myös lisäyksiä korkeakoulujen ja tutkimuksen rahoitukseen, mistä kiitämme. T&K-rahoituslain mukaisia panostuksia suunnataan viimein parlamentaarisen sopimuksen mukaisesti suoraan yliopistoille. Yliopistojen tutkimuksen vahvistamiseen kohdistetaan T&K-rahoitusta 20 miljoonaa euroa vuonna 2026 ja joka vuosi 39 miljoonaa vuodesta 2027 eteenpäin. Helsingin yliopiston mielestä T&K-rahoitus tulee jakaa yliopistoille käyttäen mittarina tutkimuksen laatua. Myös Murron Kasvuriihi-hanke nosti esiin, että rahoituspäätösten tulisi perustua vahvoihin laatukriteereihin.

Lisäksi Business Finlandin ja Suomen Akatemian T&K-toimintaan kohdennettuja valtuuksia nostetaan edelleen, mutta näistä erityisesti Business Finlandin osalta jää nähtäväksi millainen osuus resursseista lopulta suuntautuu yliopistoille. Sekä puoliväliriihen dokumenteissa että julkisen talouden suunnitelmassa on mainittu useita tärkeitä temaattisia alueita, joille T&K-rahoitusta myös kohdennetaan.

T&K-investoinneilla tavoitellaan kestävän talouskasvun vauhdittumista ja kilpailukyvyn vahvistumista sekä tuottavuuden kasvua. Lisäyksissä mainitaan erityisesti tekniikan ja luonnontieteiden tutkimuksen vauhdittaminen. Tämän osalta Helsingin yliopisto pyytää kiinnittämään huomiota siihen, että tulevaisuudessa monitieteinen tutkimus ja uusien, innovaatioita tuottavien alojen huomiointi on tärkeää. Tekniset ratkaisut voivat olla tärkeitä, mutta uusien innovaatioiden tuottaminen ei onnistu pelkästään teknisellä osaamisella.

Helsingin yliopisto korostaa lisäksi, että yliopistoille suunnattavaa tutkimuksen tukeen tarkoitettua rahoitusta olisi hyvä voida käyttää uusien avausten ja tutkimustoiminnan tuen lisäksi myös tutkimustulosten hyödyntämisen lisäämiseksi.

EU:n rahoittamien T&K-hankkeiden kansalliseen vastinrahoitukseen korkeakouluille ja valtion tutkimuslaitoksille osoitettava 5 miljoonan euron lisäys vuodesta 2027 lähtien on hieno ja kannatettava päätös.

Aloituspaikkojen lisääminen ja osaamistason nosto

Julkisen talouden suunnitelmassa aloituspaikkojen lisäämiseen on kohdennettu 3,8 miljoonaa euroa, mutta puoliväliriihen jälkeisessä viestinnässä valtioneuvoston jäsenet ovat suullisesti ilmoittaneet 100 miljoonaan euron panostuksesta talouskasvua tukevien alojen aloituspaikkojen lisäämiseen. Tällainen panostus olisi osaamistason nostamiseksi aivan välttämätön, ja Helsingin yliopisto kannattaa sitä voimakkaasti.

Yliopisto haluaa myös muistuttaa siitä, että aloituspaikkoja olisi syytä lisätä erityisesti Uudenmaan alueen yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin, jossa tällä hetkellä edelleen on uusia ylioppilaita kohden keskimääräistä vähemmän aloituspaikkoja. Hallitusohjelmassa linjataan, että aloituspaikkoja lisätään erityisesti aloilla ja alueilla, joilla on suurin työvoimapula.

Talouskasvua tuottavien aloituspaikkojen lisääminen on vaikea tehtävä, sillä ei ole mitenkään selvää mitä aloja nämä ovat tai että juuri kehysriihessä mainittu ydin- ja energiatekniikan osaaminen on keskeistä. Osaajapulaa on niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla ja monella eri alalla. Yliopisto kannustaa lähestymään alavalintoja ennakkoluulottomasti ja avoimin mielin.

Hallitusohjelmassa linjattu osaamistason noston tavoite ei tule täyttymään nykytoimilla, vaan edellyttäisi tulevina vuosina pysyviä, satojen miljoonien eurojen panostuksia korkeakoulujen perusrahoitukseen. Helsingin yliopiston mielestä osaamistason nostamiseksi tulisi tehdä monivuotinen, pitkäjänteinen suunnitelma kohti vuotta 2040.

Korkeakoulujen budjetteihin osuvien lisäysten tarkka jaksotus ja kohdennus on julkisen talouden suunnitelmassa jätetty auki, joten tarkempi kommentointi on mahdotonta.

Rahoituspäätösten pidemmän aikavälin vaikutukset

Helsingin yliopisto muistuttaa, että TKI-rahoituksen osalta kaikkien valintojen perustana tulisi olla vahvat laatumittarit – tämä pätee niin tutkimusrahoitukseen kuin T&K-rahoitukseenkin, joiden suuntaamisessa tulisi pitää kiinni esimerkiksi jo olemassa olevista tutkimuksen laatumittareista. Suomen tieteen tulevaisuuden osalta nämä valinnat ovat erittäin merkittäviä.

Yliopistojen perusrahoituksen niukkuus tulee pidemmällä aikavälillä asettamaan haasteita tutkimus- ja kehittämistoiminnalle sekä tutkimuksen laadulle ja hyödyntämiselle. Esimerkiksi Helsingin yliopistossa noin puolessa tiedekunnista täydentävä rahoitus kattaa jo 60 prosenttia kokonaistulosta, ja sen osuus kasvaa vuosi vuodelta. Suuri osa täydentävästä rahoituksesta vaatii merkittäviä, usein 20–30 % omarahoitusosuuksia rahoitusta hyödyntäviltä organisaatioilta. Yliopiston vuosittaiset omarahoitusosuudet ovat noin 80 miljoonaa euroa. Perusrahoituksen leikkaaminen samanaikaisesti kuin korvamerkittyä tutkimus- tai koulutusrahoitusta lisätään johtaa korkeampiin hallinnollisiin kustannuksiin, mikä puolestaan tarkoittaa sitä, että vähemmän rahaa on käytettävissä perustehtävään.

Ulkoisen hankerahoituksen lisääntyminen tarkoittaa siis paitsi tutkimuksen pitkäjänteisen suunnittelun sekä täysin uusien avausten tekemisen vaikeutumista, myös yliopiston vapaaseen käyttöön ja mm. koulutuksen kulujen kattamiseen tarkoitettujen resurssien suhteellista ja absoluuttista vähenemistä. Perusrahoituksen kutistuminen vaikeuttaa myös yliopistojen rekrytointia: on vaikea sitouttaa parhaita osaajia, jos myös perustehtävän rahoitus on lyhytkestoista ja pirstaloitunutta ja pysyvät työsuhteet harvinaisia.

Tämän kehityksen katkaisemiseksi ja perusrahoituksen sekä täydentävän rahoituksen balanssin korjaamiseksi yliopistojen oma TKI-rahoitus on tärkeä väline. Tulevina vuosina ja seuraavissa julkisen talouden suunnitelmissa onkin tärkeää kasvattaa tämän rahoituksen määrää.

Julkisen talouden suunnitelmassa sekä siihen liittyvässä keskustelussa tehdyt rahoituksen leikkaukset ja lisäykset tarkoittavat korkeakoulurahoituksen uudelleenallokointia toimijoiden kesken. Hallituksen tulisi tehdä nämä valinnat pitkän aikavälin seuraukset ymmärtäen.

Maahanmuuttoa ja osaajien houkuttelua tarvitaan

JTS:ssä on tehty muutamia linjauksia myös osaajien houkuttelun ja maahanmuuton esteiden poistamiseksi, joita yliopisto pitää hyvinä. Kansainvälisten osaajien digitaaliseen lupa-, viranomais- ja pankkipalveluiden avauskanavan (Talent Boost -ohjelma) ja maahanmuuttoviraston lupakäsittelyn vauhdittaminen lisäresursoinnilla ovat yliopiston mielestä kannatettavia ja tarpeellisia päätöksiä, mutta eivät yksistään riitä ratkomaan osaajien maahanmuuttoon liittyviä haasteita.

Rehtori Sari Lindblom
Helsingin yliopisto

Tämä asiakirja on allekirjoitettu

Asian HY/6828/00.13.00/2025 asiakirja

Lista allekirjoittajista

Allekirjoittaja	Todennus
Sari Lindblom 06.05.2025 11:44:33	**Shibboleth** 06.05.2025 11:44:31